

A FOGARASI EGYHÁZKOZSÉG MÚLTJA ÉS JELENE

Az egyházközség története mindössze csak 63 évet számlál, és az unitarizmus gyökérszáalai a XVI. század mélyébe nyúlnak vissza Fogarason 1567-től 1573-ig a vár kapitánya az unitárius Bekes Gáspár volt, s ebben az időben a város magyar nyelvű lakosságának a zöme minden bizonnyal az unitárius vallás követője lehetett. 1573-ban Fogaras várát Báthory István fejedelem foglalta el. Ekkor történt Bekes Gáspár sokat emlegetett futása a várnak az Olt felőli oldalán ma is meglévő kapuján, miközben a szemben levő oldalon katonái megtévesztésképpen, kitörést színlelve, nagy lármát csaptak. Bekes Gáspár szerencsésen megmenekülve Miksa császárhoz ment Prágába, hogy segítséget kérjen, de eredménytelenül. 1575-ben betört Erdélybe és a kerelószentpáli síkon megütközött Báthory Istvánnal. A csatát elvesztette, és most már másodszor és utoljára menekült el az országból. A vereség után párthívei közül sok unitáriust végeztek ki. Valószínű, hogy ez idő tájt szűnt meg az unitarizmus is Fogarason és 300 évig semmi nyomát nem találjuk.

Az 1880-as években Székelyföld falvaiból Fogarasra szakadt unitáriusok az akkori homoródhévízi (ma olthévízi) egyházközség szárnyai alatt leányegyházközséget — filiát — alapítottak. A szervezés érdeme Tibáld Mihály járásbíró és Lőrinczi Dezső polgári iskolai tanár nevéhez fűződik. Az alakulás 1887. március 24-én történt. Az első istentiszteletet április 11-én, húsvét másodnapján Tibáld Mihály házában tartották, melyet Mózes Mihály homoródhévízi lelkész végzett. Mózes Mihály távozása után Fogarast utóda, Osváth Gábor gondozta tíz éven keresztül. A homoródhévízi egyházközség jegyzőkönyvében feljegyezte Fogarassal kapcsolatban: „csodálatos, hogy egyetlen gyűlés sem tartatott 1887-ben.“ Így a leányegyházközség megalakulásának adatai, a résztvevők nevei csak részben ismeretesek. Osváth Gábor lelkészsége alatt a leányegyházközség hívei adakozásából két úrvacsorai serleget szerzett.

Osváth Gábor után Kiss Aladár volt az utolsó Homoródhévízről beszolgáló lelkész. Tíz évre terjedő szervezői munkája alatt annyira megerősödött a gyülekezet, hogy Tibáld Mihály házában már nem fértek el, s így az iskola egyik tantermében tartották az istentiszteletet és úrvacsoraszertést. 1908 pünkösdjén 95 unitárius részesült úrvacsorában. Ezt az alkalmat használta fel a beszolgáló lelkész arra, hogy a híveket, tekin-

tettel létszámukra és a beszolgálás nehézségeire, a leányegyházközség önállósítására buzdítsa. Kiss Aladár addig érvelt és levelezett, míg megnyerte merész tervéhez a felettes egyházi hatóságok hozzájárulását. 1901-ben került Fogarasra Bedő Ferenc járásbíró, az önállósítás lelkes híve, aki a leányegyházközség gondnokával elvégezte a városban és a környéken élő unitáriusok összeírását. A lelkesedés és gondos előkészítő munka meghozta gyümölcsét. 1909. november 10-én a fogarasi filia anyaegyházközséggé alakult. Első rendes lelkésze Árkosi Tamás lelkészjelölt, aki december 14-én foglalta el hivatalát. Vele megkezdődött az építés korszaka. Jellemző a nagy nekilendülésre, hogy ugyanazon év december 26-án megalakult és a fogarasi egyházközséghez csatlakozott a szebeni filia. Rövid idő alatt Árkosi Tamás mintegy 500 lélekből álló gyülekezetet hozott össze.

Bedő Ferenc köri felügyelő gondnok, Szentpáli Gyula városi főjegyző, az egyházközség buzgó gondnoka, Nyiredi Áron egyházközségi pénztárnok a keblitanáccsal együtt tervre tervet kovácsoltak, hogy templomhelyet vegyenek, imaházat és papilakást építsenek. 1910. február 13-án az esperesi vizsgálószerk örömmel jegyezte fel, hogy most már mint önálló anyaegyházközségben jelenhetett meg. Ez év március havában a templomépitési alap majdnem teljes felhasználásával az egyházközség megvette a Zeyk utcai, jelenleg is tulajdonunkat képező 604 m² nagyságú telket templomhely részére 4000 korona készpénzzel.

Eddig hajléktalanok voltak híveink, most megkezdődött a tervezés. Végül is Pákei Lajos építésmérnök tervrajzát fogadta el az egyházközség, és pályázatot hirdetett az imaház és papilakás fölépítésére. Az egyházközség Szinte József építész ajánlatát fogadta el, s vele a szerződést az Egyházi Képviselő Tanács jóváhagyásával megkötötte. Ezzel egyidőben indult meg az egyházközség felvétele az államsegélyben részesülő egyházközségek közé. 1912 júniusára elkészült az imaház és papilakás... Az eddig helyről helyre vándorolt Péterffy testvérek által készített szószék méltó helyre, a templomba került. Az építési költségeket kölcsönképpen Egyházunk közpénztára nyújtotta. 25 000 korona nagy összeg volt akkoriban, amit hosszú esztendőkn át törlesztett az egyházközség. A nagyajtai unitárius egyházközség ebben az évben a régi orgonáját egyházközségünknek ajándékozta, melyet a fogarasi gyülekezet 700 korona költséggel kijavíttatott Einschenk orgonaépítő mesterrel. Bedő Ferenc és Szentpáli Gyula 600 korona költséggel egy harangot öntetett, és azt a toronyba elhelyeztették. A Péterffy testvérek egy templomi padot, Nyiredi Áron a szószék fölé egy koronát, az orgonához énekszámjelző táblát és egy templomi perselyt ajándékozott. Nyiredi Róza saját kezűleg készített a szószékre egy bordó plüss hímzett takarót, özv. Gyárfás Ferencné keresztelési felszerelést ajándékozott, mely azonban az első világháború alatt, 1916-ban elveszett.

1916-ban az egyházközség 6 000 koronáért megvette a már tulajdonukat képező telek folytatását a rajta levő épülettel, mely kijavítva a harangozó lakását képezte 1969-ig.

Az első világháború után az egyházközség híveinek a száma csökkent.

Arkosi Tamás, aki az építés minden munkájából derekasan kivette részét, ez időben hagyta el Fogarast.

Arkosi Tamás utóda Fekete Lajos püspöki titkár lett, aki beköszöntőjét 1922. augusztus 6-án tartotta meg. Szentpáli Gyula gondnok 1922 decemberében tisztségéről lemondott, s utóda Bedő Ferenc lett, aki ez időtől kezdve nemcsak köri, de egyházközségi gondnoki szerepet is töltött be élete végéig. A következő évek a belső fejlődés, a lelki elmélyülés éveit voltak. Anyagi gondok voltak, de a fiatal költő-lelkész a gyülekezet lelki értékeinek kiaknázásához kezdett. Verseskötetet adott ki, vallásos ünnepélyeket, teadélutánokat rendezett sorozatosan. A külső építések befejezése után fellélegzett a hívősereg, Istenre talált a lélek, hogy aztán pár év boldogsága után újra a vég nélküli küzdelem elé nézzen. Szomorú, nehéz időkben sohasem szűkölködött a gyülekezet! Ebben az időben hagyta el Fogarast Fekete Lajos, 1929. december végén Úrmösre távozván.

Fekete Lajos helyébe Kádár Lajos vargyasi helyettes lelkész köszöntött be 1930. január 26-án. Ebben az időben már olyan nagy volt az elköltözés híveink sorából s ezzel szemben annyira érvényesült az előbb leány-, majd később társegyházközséggé nyilvánított Szeben felzívó ereje, hogy figyelembe véve az ottani sokkal nagyobb lélekszámot, az egyházközség 1932. szeptember 11-én kimondta, hogy átengedi a lelkészi székhelyet Szebennek, s Fogarasra önálló hatáskörrel segédlelkészt alkalmaz. Mint első segédlelkész Török Mihály lelkészjelölt jött Kádár Lajos helyébe, aki átköltözött Nagyszebenbe. Török Mihály után Fülöp Árpád lelkészjelölt töltött itt közel egy esztendőt, majd Simén Dániel akadémista következett, aki 1934. január 18-tól 1936. december haváig végezte a lelkészi teendőket igen szép sikerrel. Simén Dániel eltávozása után két hónapig az első unitárius lelkész, Bedő Boriska végezte a lelkészi szolgálatokat mindaddig, míg Lőrinczi Mihály lelkészjelölt 1937. január 10-én elfoglalta állását, melyet egy év és kilenc hónapon át a hívek megelégedésére töltött be. Lőrinczi Mihály után Lukácsi Mózes következett, akinek szolgálata azonban csak 10 hónapra terjedt. Csodálatos és talán páratlan egy egyházközség életében, hogy alig egy évtized leforgása alatt nyolc lelkész-beiktatót s ugyanannyi lelkész-búcsúzó tartson. Alighogy megérkezett egy segédlelkész, pár hónapi gyakorlat után máris távozott. Bedő Ferencné, az áldott emlékü gondnokunk és jötevőnk neje ezért adta a fogarasi egyházközségnek a kitüntető elnevezést: „Egyházunk második teológiai intézete“, ahol ifjú lelkészeink rövid idő leforgása alatt megszerezhetik a szükséges gyakorlatot, mely után az ifjú innen egy új, nagyobb gyülekezetbe mehet. A gyakori lelkészváltozás rá is nyomta az épületekre a maga bélyegét, évek folyamán ugyanis semmiféle javítás, karbantartás nem történt.

Lukácsi Mózes helyét Miklós István brassói segédlelkész foglalta el, aki 1939. október 1-én beköszöntve, megkezdte közel egy évtizedre terjedő áldásos lelkészi szolgálatát, pontot téve a gyakori beköszöntők és kibúcsúzások időszakára, normalizálta az egyházközség életét. Miklós István lelkészi szolgálata olyan évekhez fűződik, melyek talán a legmegpróbáltatottabb éveit voltak a fogarasi gyülekezetnek. Alighogy megismerkedett a hívekkel s kialakult az a meleg lelki harmónia, mely

biztató szép jövőt jósolt a gyülekezeti élet fejlődésének, 1940 augusztusában a bécsi döntés vihara ismét szétszórta a híveket.

A szebeni társegyházközség akkori lelkésze, Gálffy Elek, aki 1939 elején foglalta el a vargyasi egyházközségbe távozott Kádár Lajos helyét, hamarosan elhagyta állomáshelyét; az ottani hívek lélekszáma megapadt. A lélekszámban így megcsappant két kis gyülekezet belátta, hogy többé nem képes két lelkészt tartani, s így ismét egyesült, fogarasi lelkészi székhellyel, megválasztván rendes lelkésznek Miklós Istvánt, aki 9 év és egy hónapra terjedő szolgálata alatt lelkiismerettel, hűséggel, szeretettel és jósággal őrködött az egyházközség élete felett, gyógyítván a lelki sebeket bátorította, biztatta és buzdította a meglankadt kicsi sereget. Közel egy évtizedre terjedő áldásos szolgálata alatt egyéniségéből sugárzó szeretetével és szelidségével úgy magához láncolta a gyülekezetet, hogy még most is, közel egy negyedszázad távlatából a kedves visszaemlékezés meghatódottságával emlegetik híveink a nevét.

Miklós István eltávozása után Borsai Jenő lelkészjelölt töltötte be a lelkészi állást 1948. december 1-től 1950. május 1-ig, aki azonban nem tudta betölteni azt az úrt, melyet Miklós István elmenetele hagyott maga után a hívek lelkében.

1948-ban még egy súlyos csapás érte az egyházközséget: Bedő Ferenc köri felügyelő gondnok, az egyházközség gondnoka s annak alapító tagja, aki nemcsak anyagi, de lelki és szellemi kincseivel is állandó gyarapítója volt mind egyetemes egyházunknak, mind kicsi egyházközségünknek, hirtelen elhunyt. Földi tetemét 1948. május 5-én helyezte a gyászoló család és a gyülekezet örök nyugalomra. A gyász-szertartást a templomban Miklós István lelkész, a temetőben Dr. Simén Dániel teol. tanár végezte.

Bedő Ferenc elhunytával Nyiredy Áront választotta meg gondnokává a fogarasi gyülekezet, aki az egyházközség megalakulása óta annak pénztárosa s Bedő Ferenc és Szentpáli Gyulával egyetemben alapító tagja volt. Nyiredy Áron egyházunk iránti szeretetét és áldozatkészségét hirdeti templomunk szószékkoronája, melyet saját kezével faragott a templomi persellyel és énekszámjelző táblával egyetemben. Levéltárunk őrzi azokat a pontos pénztári számadásokat és pénztári könyveléseket, melyeket több mint három és fél évtizeden át ő végzett, s mely Nyiredy Áron egyház iránti szeretetéről beszél. Gondnoki tisztességét azonban hamar félbeszakította a halál, mert 1949. június 15-én, 79 éves korában elhunyt. Temetésén a lelkészi szolgálatot legkedvesebb volt lelkésze, Miklós István végezte.

Nyiredy Áron után Szócs Mihályt választották gondnoknak, aki két évtizeden át igyekezett nagy nevű elődeinek méltó utóda lenni.

Borsai Jenő távozása után, aki 1950. május 1-én lemondott lelkészi állásáról, dr. Kiss Elek püspök ifj. Kiss Jenő gyakorló segédlelkészjelöltet nevezte ki az egyházközség lelkészévé, aki állását 1950. július 23-án elfoglalva, azóta megszakítás nélkül szolgál a gyülekezetben.

Nemcsak a lelkész személyében történt változás, de az egyházközség élete is egy új korszakhoz, a fejlődés korszakához érkezett el. Hazánkban a megváltozott politikai és gazdasági helyzet minden vonalon a fejlődés folyamatát indította meg. Fogarason és Szebenben is a gazda-

sági élet rohamos fejlődése jó anyagi megélhetést teremtett a lakosság-
nak, felekezetre való tekintet nélkül, s így híveink is jó kereseti lehe-
tőségekhez jutván, az egyházközségi élet szemmel látható fejlődésnek
indult. Nemcsak anyagiak tekintetében erősödött meg az egyházközség,
de a beköltözések által lélekszámban is.

Az elkövetkező években egyházközségi életünk is megszilárdult,
olyannyira, hogy a gyülekezet képessé vált nemcsak lelkiileg, de anya-
giak tekintetében is biztosítani az egyházközség életét.

1958-ban a fogarasi gyülekezet templomát belsőleg átalakította, fa-
lait és berendezését újrafestette 20 000 lej értékben.

Ez alkalommal a hívek a templomnak ajándékoztak templomi kézi-
munka garnitúrát; egy perzsaszőnyeget az úrasztala alá; id.Kiss Jenőné
és Hedrich Gyuláné egy aranykönyvet, a keblitanácsosok egy hímzett
úrvacsorai selyemabroszt, egy bordó plüss úrasztali takarót. Ezen kívül
sok más kisebb-nagyobb értékű templomi és irodai felszerelési tárggyal
gazdagodott az egyházközség ingó vagyona.

1969-ben az egyházközség új lelkészi és harangozói lakást épített.

1971-ben id. Kiss Jenőné elhunyt leánya emlékére és Főri Jánosné
halottai emlékére egy székely varrottas szőszék-, papiszék- és úrasztali
takaróval díszítette fel a templomot.

1973-ban a gyülekezet tagjai köri közgyűlés fogadására készülve
az egyházi épületeken 25 000 lejt meghaladó értékű javítási munkálatot
végeztek. A templomot és papilakot kívül-belül kijavították, újrafestet-
ték. Az adományok terén a hívek ez alkalommal is minden elismerést
megérdemelnek, mert a lélek indíttatására hozták adományaikat, hogy
templomunk megszépüljön mindnyájunk örömére, városunk szépítésére
és az Isten dicsőségére. Híveink bizonyosságot tettek ez alkalommal is
arról, hogy nagy értéknek megvalósítója lehet az, kiben él és mun-
kálkodik a hit és a szeretet s az ezekkel járó megértés és jóakarát. E
drága isteni ajándékok birtokában a fogarasi gyülekezet bizalommal te-
kint a jövőre.

IFJ. KISS JENŐ

TANÁROMRA EMLÉKEZEM

(Pálffi Márton, 1873—1936)

Vannak évfordulók, amelyek mellett ha szó nélkül elmegyünk, ítéletet mondunk magunkról, az utódokról. Hiszen vannak életek, melyeknek sokszor gazdag tartalma csupán személyes értékű. Vannak viszont, melyek jelentőségükben messze túlnőnek az egyéni kereteken, kortársakat irányítanak, magatartásokat határoznak meg.

Az én emlékeim vele kapcsolatban kisgyermek koromba nyúlnak vissza. Azoknak az időknak az emlékközpontja azonban nem Ő, hanem a szép nagy kert és a sok gyermek. Pálffi Marci bácsi háza mindig tárva volt előttünk, nemcsak azért, mert édesapámnak osztálytársa és egyik legjobb barátja volt, hanem azért is, és elsősorban talán azért, mert nagyon szerette a gyermekeket. — Mi gyermekek nagyon szerettük. Úgy hiszem azért, mert mindig úgy beszélt velünk, mint a felnőttekkel: játékos komolysággal. — Akkor még nem is tudtam, hogy tanár, de nem is értettem volna, hogy ez mit jelent.

Tőle, jobban mondva az ő egyéniségén, magatartásán át tanultam meg, mit jelent tanárnak: a serdülő ifjúság tanítójának lenni. Pálffi Márton, a volt kolozsvári Unitárius Főgimnázium latin—magyar tanára utolsó leheletéig a fiatalok melegszívű nevelője maradt.

Tudom, nem mutathatom be jobban az életnek induló Pálffi Márton, mint azzal a visszaemlékezéssel, amit egy kolozsvári vendiaktalálkozáson mondott el arról, hogyan kezdte el tanulóéveit a tordai Unitárius Gimnáziumban.

„... S emlékszem, hogyne emlékezném a karikás ágyra, diákéletem első végzetes szenzációjára. Ennek a karikás ágyra, ahogy előttem áll, ez idő szerint két kétlábú lakója van. (A több lábúakat nehéz lett volna számontartani.) Az egyik egy 13 esztendőes komoly fekete fiú, nagy funkcionárius: a 11. sz. szoba szolgája. Nem, ez nem én vagyok, ez az én testvérbátyám, Benedictus Pálffi, a nagy számoló-talentum, aki negyedik elemista létére játszva végzett a Számító Szókratész legagyafúrta példáival is, pl. az ilyennel: 12-nek $\frac{2}{3}$ -a 64 hány nyolcadának a $\frac{4}{16}$ -a? Tessék hamarosan megpróbálkozni vele! Akkor ilyen példákön köszörülgette Brassai bácsi az elemisták esztét. — A másik lakója egy hétesztendőes kis eleven egerke, az már én volnék. Aznap hoz-